

Kantaako kuntoutus?

Työllistyminen ammatillisen kuntoutuksen jälkeen.

Johanna Alhonen

13.9.2011

Yleistä tutkimuksesta

Vakuutuskuntoutus VKK ry on vuoden 2011 aikana tekemässä tutkimuksessaan selvittänyt ammatillisen kuntoutuksen onnistumista. Keskeisenä tavoitteena oli kartoittaa asiakkaiden työllistymistä ammatillisen kuntoutusohjelman jälkeen sekä koota asiakkaiden omia kokemuksia Vakuutuskuntoutus VKK ry:n järjestämän ammatillisen kuntoutusprosessin toteutumisesta. Päämääränä oli tutkimuksen avulla selvittää mahdollisuuksia kehittää toimintaa yhä tuloksellisemmaksi ja asiakkaat yhä paremmin huomioonottavaksi.

Tutkimuksen otannan muodostivat asiakkaat, joiden ammatillinen kuntoutusohjelma oli päättynyt vuoden 2008 aikana. Ammatillisessa kuntoutusohjelmassa olevien osuus kaikista VKK ry:n asiakkaista oli vuonna 2008 47 %. Kyselylomake lähetettiin 318:lle VKK ry:n entiselle asiakkaalle. Kyselyyn oli mahdollista vastata joko palauttamalla paperisen kyselylomakkeen postitse tai täyttämällä elektronisen kyselyn VKK ry:n kotisivuilla. Kyselyyn vastatessaan asiakkaan tuli ilmoittaa käsittelytunnus, joka oli mainittuna kyselylomakkeen ohessa lähetetyssä saatekirjeessä. Käsittelytunnus mahdollisti asiakkaan antamien tietojen yhdistämisen VKK ry:n asiakasrekisterin tietoihin vastausten analyysivaiheessa. Vastauksia palautui kaiken kaikkiaan 137 kappaletta, jolloin vastausprosentiksi muotoutui 43 %.

Taustatietoja

Vastanneista 44 % on naisia ja miehiä 56 %. Ikäjakauma rakentuu niin, että alle 30-vuotiaita on 10 %. Ikäluokkaan 30–39 lukeutuu vastanneista 24 %. Eniten vastanneita (40 %) kuuluu ikäluokkaan 40–49. Vastanneista 50–59-vuotiaita on 23 % ja yli 60-vuotiaita 3 %.

Vastanneista 37 % on kotoisin Etelä-Suomen läänistä. Länsi-Suomen läänin asukkaiksi lukeutuu 36 % ja Itä-Suomen 16 %. Oulun Läänin edustajia on aineistossa 10 %. Lapin läänin edustajia vastaajista oli vain 1 %.

Ammattitautijakauma vastaa VKK ry:hyn aiempina vuosina saapuneiden toimeksiantojen ammattitautijakaumaa. Yleisin ammattitaudeista on allerginen kosketushottuma (24 %), jota seuraa astma (17 %) ja allerginen nuha (8 %). Vammojen osalta jakauma vastaa niin

ikään aiempia tilastoja raajavammojen (41 %) muodostaessa molemmissa tilastoissa huomattavan enemmistön kaikista vammoista, kun taas muita vammoja oli vain muutamia prosentteja (kaula- tai lannerangan vamma 6 %, vartalon alueen vamma 2 % ja aivovamma 2 %).

Aineistossa on edustettuna ainoastaan ammatillisen kuntoutusohjelman läpikäyneet asiakkaat ja täten heidän vammansa/ammattitautinsa. Näin ollen on huomioitava, että vammojen esiintyvyys kaikkien VKK ry:n asiakkaiden keskuudessa on laajempi. Esimerkiksi aivovamman saaneita on toimintakykykuntoutuksen puolella enemmän, jolloin heidän ammatillisia kuntoutusmahdollisuuksia on selvitelty toimintakykykuntoutuksen ohella eivätkä he tästä syystä lukeudu tämän tutkimuksen aineistoon.

Ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista suurin osa (51 %) vastanneista on ollut täysin kykenemätön työhönsä vamman tai ammattitaudin seurauksena. Vastanneista 13 % kykeni vain osittain työhön vamman tai ammattitaudin vuoksi. Työssä ennen ammatillista kuntoutusta oli 26 % ja työttömänä 7 %. Kokemusperäisen tietämyksen perusteella ennen ammatillista kuntoutusta työssäolleiden määrä (26 %) vaikuttaa melko suurelta. On mahdollista, että vastanneet ovat tulkinneet kysymyksen viittaavan työsuhteen olemassaoloon ennen ammatillista kuntoutusta niin, että omatessaan voimassa olevan työsuhteen ennen kuntoutuksensa alkua, ovat he tulkinneet sopivaksi vastausvaihtoehdoksi 'työssä'. Tarkempia johtopäätöksiä vastausten taustalla vaikuttavista tekijöistä on kuitenkin mahdotonta vetää.

Suurin osa (77 %) vastanneista ei tällä hetkellä saa korvauksia tapaturma- tai liikennevakuutuksesta. Vastanneista 17 % ilmoittaa saavansa ansionalenemakorvausta liikenne- tai tapaturmavakuutuksesta. Osaeläkkeelle siirtyneitä vastanneista on 5 % ja 1 % kertoo saavansa täyttä eläkettä tapaturma- tai liikennevakuutuksesta.

Ammatillisen kuntoutuksen sisältö

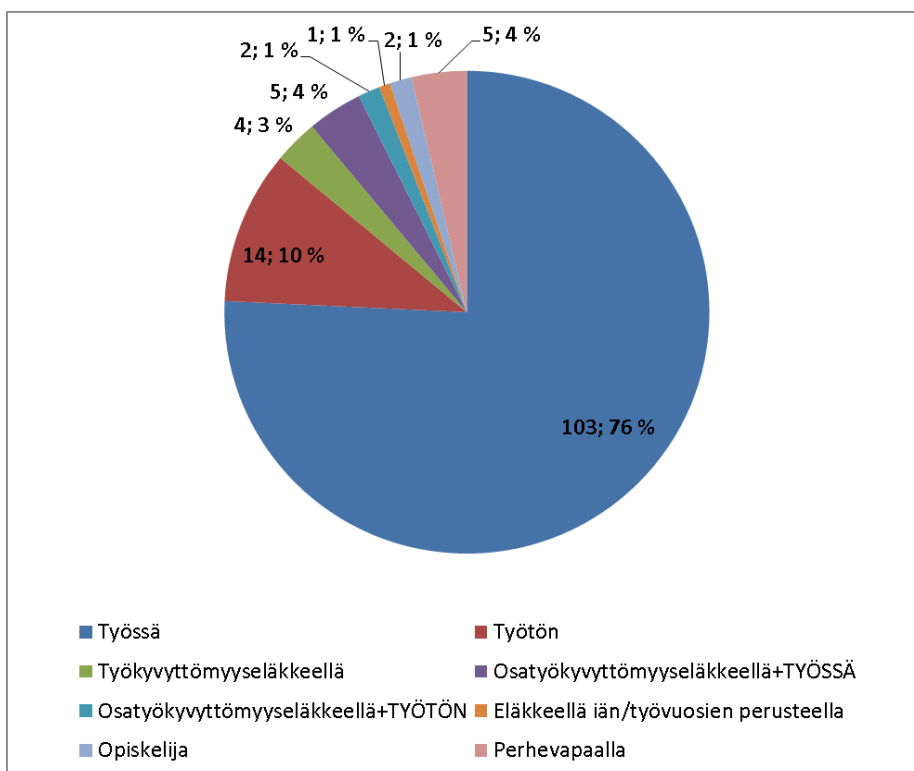
Huomattavalla enemmistöllä (86 %) ammatillinen kuntoutus on koostunut pääasiassa tutkintoon johtavasta ammatillisesta koulutuksesta. Tarkemmin eriteltynä heistä 15 % suoritti oppisopimuskoulutuksen, 22 % korkeamman asteen tutkintoon johtavan koulutuksen (amk, yliopisto) ja loput 49 % tavanomaisen alemman asteen tutkintoon johtavan ammatillisen koulutuksen.

Osassa tapauksista ammatillinen kuntoutusohjelma on sisältänyt koulutuksen ohella esimerkiksi työkokeiluja tai työhönvalmennusta. Koulutuksen voidaan näissä tapauksissa nähdä edustavan kuntoutuksen pääsisältöä ja muiden keinojen toimivan koulutuksen sopivuuden varmistajana tai työelämänpaluun helpottajana. Tällaisia tapauksia on aineistossa 12 % ja ne on luokiteltu tilastoihin kuntoutusohjelman pääsisällön mukaan.

Vastanneista 10 %:lla ammatillinen kuntoutus oli pääasiassa työpaikkakuntoutusta kuten työkokeilu tai työhönvalmennus ja 4 %:lla täydennyskoulutusta tai tutkintoon johtamattomia kursseja.

Työllistyminen

Tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena on hahmottaa ammatillisen kuntoutuksen läpikäyneiden työllistymistä. Vastausten perusteella voidaan todeta enemmistön vastanneista työllistyneen ammatillisen kuntoutuksen jälkeen.

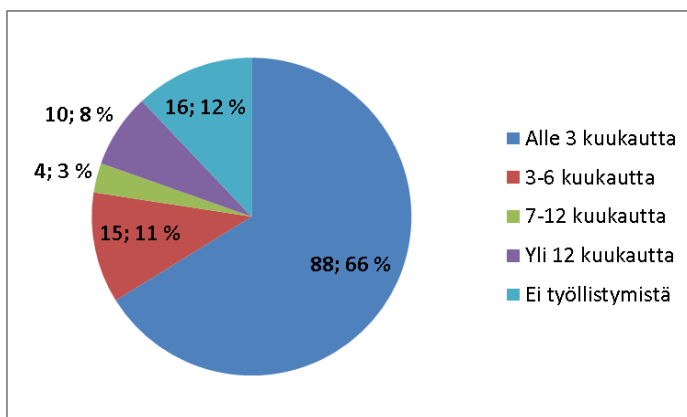

Kuvio 1. Työllistyminen ammatillisen kuntoutuksen jälkeen

Asiakkaista, joiden ammatillinen kuntoutusohjelma on päättynyt vuoden 2008 aikana, on työssä tällä hetkellä 76 %. Työttömänä heistä on 10 %. Työkyvyttömyyseläkkeelle on siirtynyt vastanneista 3 % ja osatyökyvyttömyyseläkkeelle 5 %.

Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä 71 % on samanaikaisesti työssä.

Vastausten perusteella uuden toimialan ja työllistymisen välillä ei ole yhteyttä vaan eri toimialat näyttävät työllistävän kuntoutuneita tasaisesti. Yleisimpinä vastanneiden keskuudessa esiintyneinä toimialoina mainittakoon sosiaali- ja terveystalvet, kuljetus ja varastointi sekä rakentaminen ja teollisuus. Työllistymistä ammattiryhmittäin analysoitaessa ei näydy mainittavia eroja. Kuitenkin voidaan todeta ylempien ammattiryhmien lisääntyneen ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä, mikä selittyy vammaan tai ammattitaudin edellyttämällä koulutustason nousulla. Seuraava kuvio esittelee työllistymiseen kulunutta aikaa.

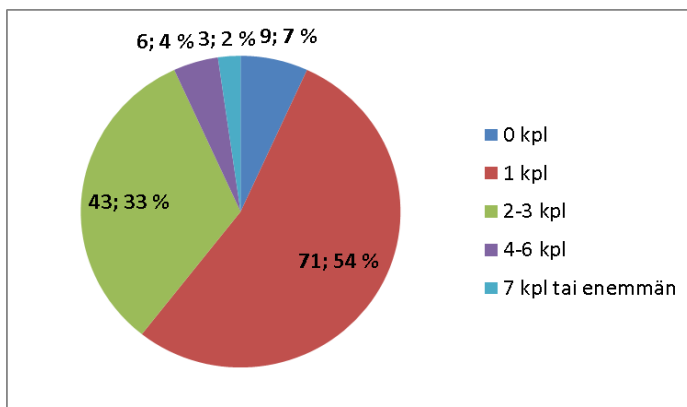
Kuvio 2. Työllistymisaika

Työllistyminen ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä on tapahtunut enemmistöllä (66 %) alle kolmessa kuukaudessa. 3–6 kuukautta työllistymiseen kului 11 %:lla vastanneista ja 3 % kertoo saaneensa töitä 7–12 kuukauden kuluttua kuntoutuksesta. Huomionarvoista on, että 8 % vastanneista onnistui työllistymään vielä vuoden jälkeen kuntoutuksen päättymisestä. Vastanneista 12 % (16 kpl) ilmoitti jääneensä työttömäksi.

Työllistymättömiä tarkemmin eritellessä voidaan todeta enemmistön heistä olevan yli 40-vuotiaita miehiä. Heidän kohdallaan ei ole havaittavissa mitään erityistä yhdistävää tekijää vamma/ammattitautijakauman ja koulutustaustan ollessa kirjavia. Syiksi työelämästä

poissaoloon ja työllistymättömyyteen muutama kertoo perhevapaan tai opiskelun ja neljä mainitsee saavansa osa- tai täyttä työkyvyttömyyseläkettä. Suurin osa kertoo kuitenkin olevansa poissa työelämästä yksinkertaisesti työttömyyden vuoksi. Ammatinimikkeiksi he tarkentavat mm. suunnitteluassistentin, sisustussuunnittelijan sekä kiinteistöhuoltajan.

Seuraava kuvio kuvaa työsuhteiden määrää ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä.

Kuvio 3. Työsuhteiden määrä

Ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä enemmistöllä (87 %) työsuhteita on ollut 1–3 kpl. Vastanneista 4 % kertoo työsuhteita olleen 4–6 ja 2 % sanoo olleensa ainakin 7 työsuhteessa. 7 työsuhdetta tai enemmän omaavia vastaajia tarkemmin katsottaessa voidaan todeta heidän ammattinimikkeidensä olevan tällä hetkellä kirjaamissihteeri, lähihoitaja sekä toiminnanjohtaja myyntialalla. He ovat työllistyneet alle puolessa vuodessa ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä. Mitään erityistä yhdistävää tekijää ei heidän kohdallaan ole havaittavissa.

Vastanneista 57 % ilmoittaa, ettei heillä ole ollut ammatillisen kuntoutuksen jälkeen yhtään työttömyysjaksoa ja 23 %:lla työttömyysjaksoja on ollut vain yksi. Kyseisen työttömyysjakson pituus vaihtelee kuukaudesta yli vuoden pituiseen ollen kuitenkin useimmiten kuukauden pituinen. Vastanneista 13 % kertoo työttömyysjaksoja olleen 2–3 vaihdellen yhteenlasketulta pituudeltaan kuukaudesta yli vuoden mittaisiin suurimman edustuksen ollessa yli vuoden mittaisissa. 4 % vastanneista ilmoittaa työttömyysjaksojen määräksi 4–6, jolloin enemmistöllä jaksojen yhteenlaskettu pituus on yli 12 kuukautta.

Lukujen perusteella voidaan sanoa, että mitä useampi työttömyysjakso on henkilöllä ollut, sitä pidempi on myös keskimäärin ollut työttömyysjakson kesto.

Työllistyminen – taustamuuttajat

Tarkasteltaessa työllistymisen yhteyttä artikkelin alussa esitettyihin taustamuuttajiin voidaan todeta työllistymisen olevan samanlaista kaikissa muuttujien luokissa.

Työssäkävien määrä jakautuu tasaisesti kummankin sukupuolen edustajien kesken.

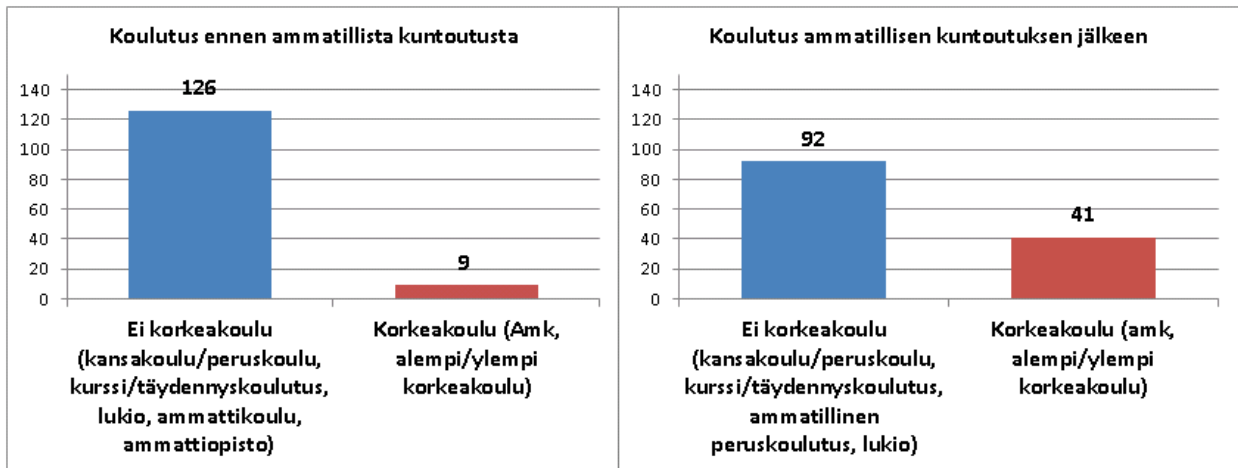
Työllistyminen on alimmissa ja vastaavasti korkeimmissa ikäluokissa hieman muita luokkia alhaisempaa, mikä selittynee nuorten opiskelulla ja perhevapailla sekä toisaalta korkeimpien ikäluokkien eläkkeelle siirtymisellä. Työttömyys ei näyttäyty missään muuttujan luokassa erityisen korkeana. Vamma- ja ammattitautijakauman suhteen työllistymistä on tapahtunut tasaisesti jokaisessa luokassa.

Mainittakoon, että asuinlääniä ja työllistymisen välillä on mahdollista havaita jonkinasteinen yhteys. Korkeimmat työllistymisprosentit vastanneiden keskuudessa ovat Etelä-Suomen sekä Oulun läänissä. Tosin Oulun lääniin lukeutuvia vastaajia on aineistossa ainoastaan 11, joten heidän kohdallaan johtopäätösten tekeminen on epävarmaa. Myös työttömien osuus lääneittäin on alhaisin Etelä-Suomen ja Oulun läänissä. Itä-Suomen lääni näyttäytyy keskitasoisena työllistävyyden ja työttömyyden suhteen, kun taas Länsi-Suomen läänissä työllisyys on alhaisin ja työttömyys korkein. Lapin läänin kohdalla johtopäätöksiä ei ole mielekäästä tehdä, sillä lääniä edustaa ainoastaan kaksi vastanneista. Tulokset vaikuttavat noudattavan jossain määrin todellista työllistymistä maassamme, mutta on syytä pitää mielessä aineistomme rajallinen koko.

Työllistyminen – koulutus

Vastanneiden koulutus rakenne on muuttunut huomattavasti ammatillisen kuntoutuksen myötä. Seuraava kuvio esittelee karkeasti tätä muutosta.

Kuvio 4. Koulutus rakenteen muutos ammatillisen kuntoutuksen myötä

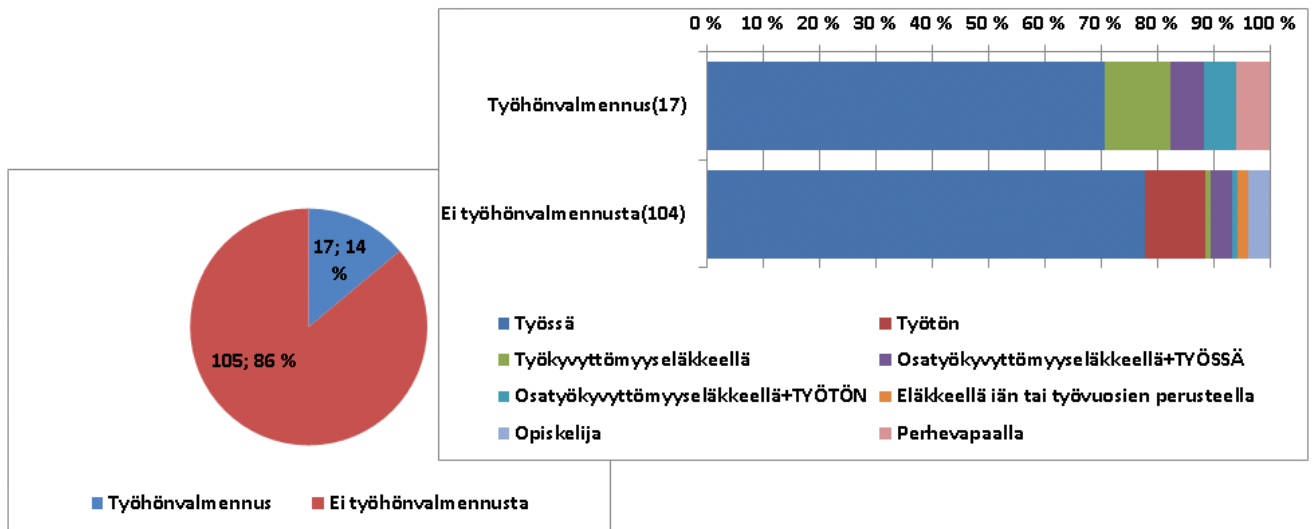

Ennen ammatillista kuntoutusta vastanneista suurin osa oli joko kansa- tai peruskoulun käyneitä tai suorittanut korkeimpana koulutuksenaan alemman asteen tutkinnon tai joitakin tutkintoon johtamattomia kursseja. Ammatillisen kuntoutuksen myötä koulutustausta koko huomattavan muutoksen, mikä ilmenee korkeakoulututkintojen runsaana kasvuna.

Tutkimuksen tulokset osoittavat koulutuksella olevan jonkinasteinen yhteys työllistymismahdollisuuksiin. Mitä korkeampi koulutus sitä paremmat näyttäisivät olevan työllistymismahdollisuudet. Erot eri koulutusten välillä ovat kuitenkin pieniä eikä näin ollen ole syytä vetää sen enempiä johtopäätöksiä koulutusten työllistävydestä. Yleisesti ottaen voidaan todeta, ettei mikään koulutus näyttäydä heikkona vaihtoehtona työllistymisen kannalta.

Työllistyminen – koulutusohjelmaan kytketty työhönvalmennus

Tutkintoon johtavan koulutuksen jälkeen on joissakin tapauksissa mahdollista ohjata kuntoutuja työhönvalmennukseen työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi. Kyseinen työhönvalmennus on kuitenkin syytä erottaa työpaikkakuntoutuksena järjestettävästä työhönvalmennuksesta, minkä tarkoituksena on pikemminkin asiakkaan ammatillinen kuntoutus. Seuraavat kuvat esittävät koulutuksen jälkeisen työhönvalmennuksen saaneiden määrää aineistossa sekä työhönvalmennuksen ja työllistymisen yhteyttä.

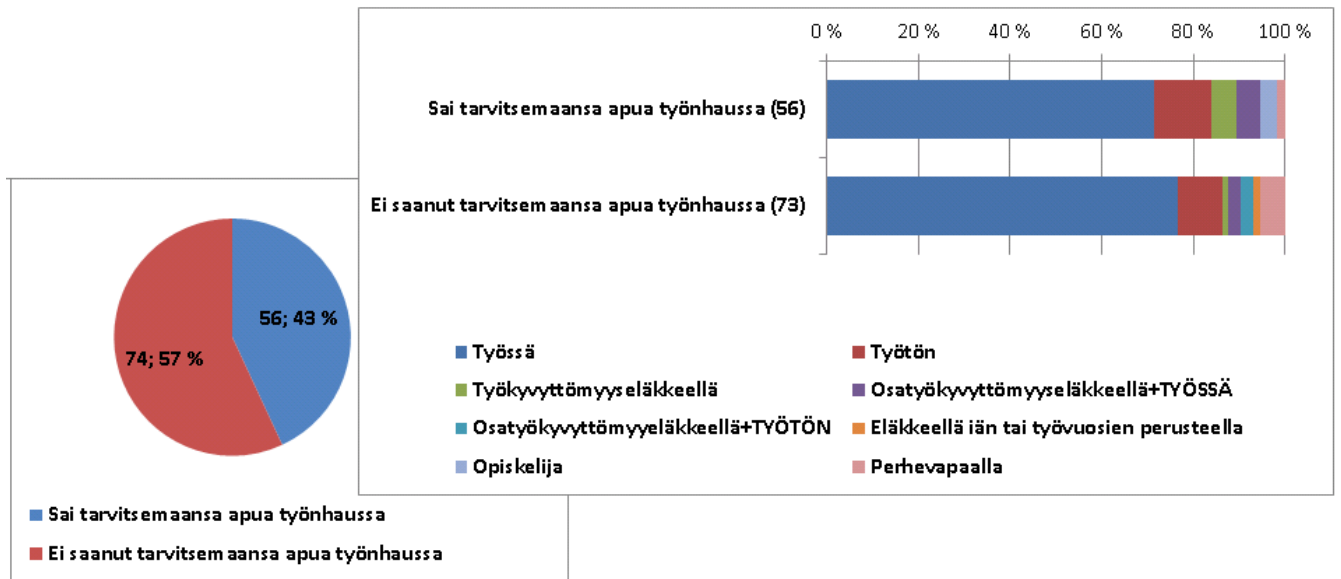

Kuvio 5. Koulutusohjelmaan kytkeyty työhönvalmennus

Työhönvalmennusta tutkintoon valmistaneen koulutuksen jälkeen saaneita oli aineistossa 17, mikä on 14 % koko aineistosta. Työllistymisen ja koulutuksen jälkeisen työhönvalmennuksen välillä löytyi tutkimuksessa selkeä yhteys. Työhönvalmennuksessa olleista 71 % on tällä hetkellä työssä eikä yksikään ole työttömänä. Vastanneista ne, jotka eivät olleet työhönvalmennuksessa, työssä on 78 %, mutta työttömänä jopa 11 %. Vaikuttaa siltä, että työhönvalmennus ehkäisee riskiä jäädä työttömäksi ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä. Kuitenkin on syytä pitää mielessä, että tulokset pohjautuvat suhteellisen pieneen vastausjoukkoon eivätkä täten ole täysin rinnastettavissa todellisuuteen.

Työllistyminen – avuntarve

Tarkastellaan vielä lopuksi asiakkaiden omia kokemuksia ammatillisesta kuntoutuksestaan ja niiden yhteyksiä työllistymiseen. Tarkastelun yhteydessä on muistettava, että kyseisten yhteyksien taustalla vaikuttavia syitä ei tämän tutkimuksen puitteissa ole mahdollista selvittää. Seuraavat kuvat kuvaavat ammatillisen kuntoutuksen aikaista avunsaantia työnhaussa ja sen yhteyttä työllistymiseen ammatillisen kuntoutusohjelman jälkeen.

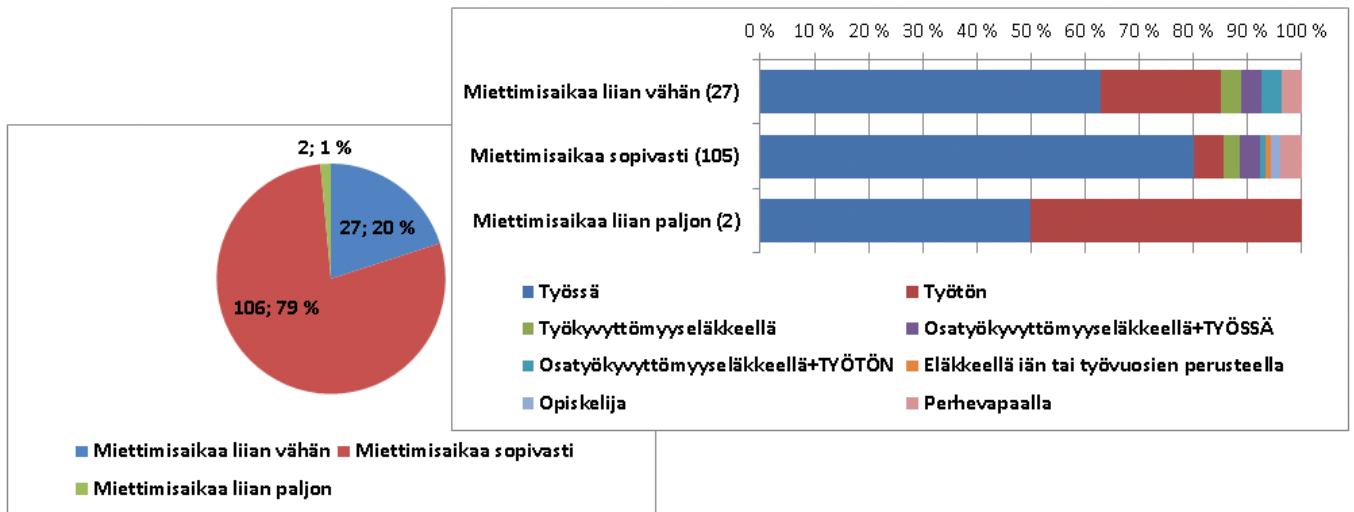
Kuvio 6. Kokemus avunsaannista työnhaun yhteydessä

Enemmistö vastanneista koki jääneensä vaille tarvitsemaansa apua työnhaussa. Mielenkiintoista on, että apua vaille jäämisen kokemuksista huolimatta työllistyminen heidän joukossaan oli korkeampaa (76 %) kuin apua saaneiden ryhmässä (71 %), joskin erot ovat hyvin pieniä. Huomionarvoista on, että apua vaille jääneiden ryhmä koostuu pitkälti entisistä yrittäjistä ja opiskelijoista. Avun tarjoajina mainittiin usein VKK ry, te-toimisto tai oppilaitokset.

Tutkimuksessa kartoitettiin edellisen kysymyksen ohella mahdollista tarvetta lisäapuun ammatillisen kuntoutuksen aikana ja erityisesti työnhaussa. Mielenkiintoista ja hieman hämmentävääkin oli, että usein vastaukset olivat ristiriidassa keskenään kuntoutujien vastatessa jääneensä vaille tarvitsemaansa apua, muttei kaivanneen lisäapua työnhaussa. Yhtenä mahdollisena syynä kyseiseen ristiriitaan saattaa piillä työllistyminen avuntarpeesta huolimatta. Tällöin kuntoutuja on jäänyt vaille tarvitsemaansa apua etsiessään itselleen työtä ammatillisen kuntoutuksen jälkeen, mutta saatuaan työn kokenut (lisä)avun tarpeettomaksi. Tämä on kuitenkin vain yksi mahdollinen selitys ristiriitaisille vastauksille. On mahdollista, että joissakin tapauksissa kyse on ollut esimerkiksi kysymysten väärin ymmärtämisestä.

Työllistyminen – miettimisaika

Vastaajilta kysyttiin myös sitä, kuinka paljon he kokivat saaneensa aikaa uuden työuran pohtimiseen. Seuraavat kuviot esittelevät kokemuksia miettimisajan sopivuudesta ammatillisen kuntoutusohjelman aikana sekä kyseisten kokemusten yhteyttä työllistymiseen.

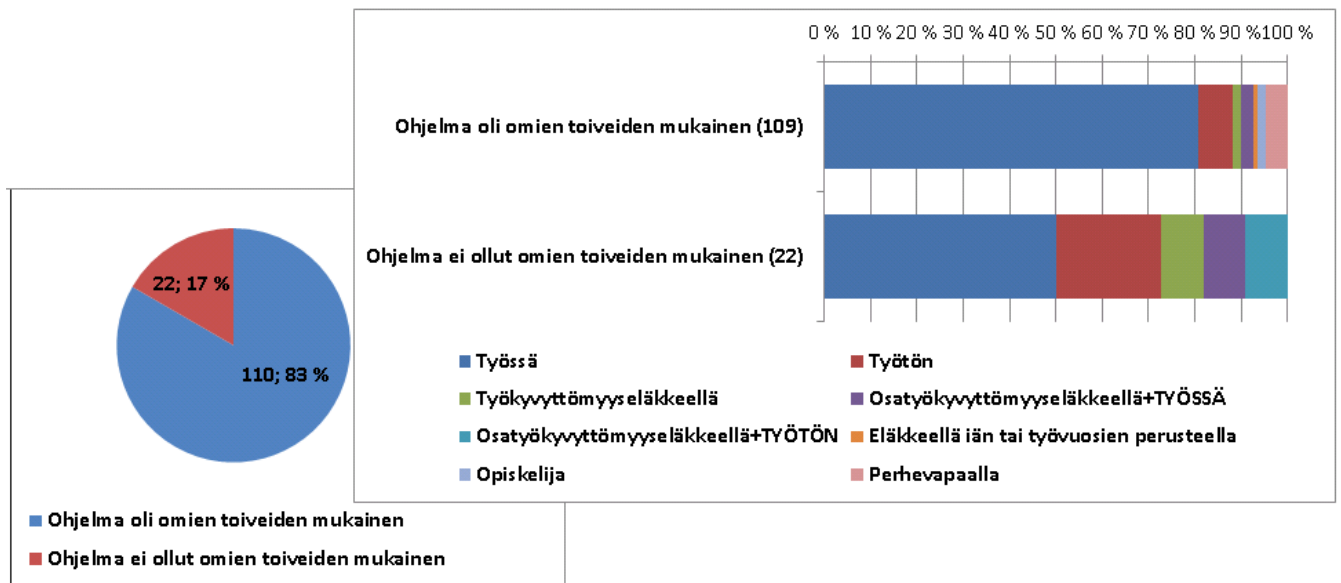

Kuvio 7. Kokemus miettimisajan pituudesta ammatillisen kuntoutuksen aikana

Kokemuksilla miettimisajan sopivuudesta vaikuttaa olevan yhteys työllistymiseen. Työllistyminen miettimisaikaa ammatillisen kuntoutuksen aikana sopivasti saaneiden ryhmässä on muita ryhmiä korkeampaa (80 %) ja työttömyys vähäisempää (6 %). Tosin on otettava huomioon miettimisaikaa liian paljon saaneiden ryhmän erittäin rajallinen koko, mistä johtuen johtopäätöksiä ei ole mahdollista tehdä kyseisen ryhmän ja työllistymisen yhteydestä.

Työllistyminen – omien toiveiden huomiointi

Seuraavassa kuviossa ilmenee omien toiveiden ja työllistymisen välinen yhteys.

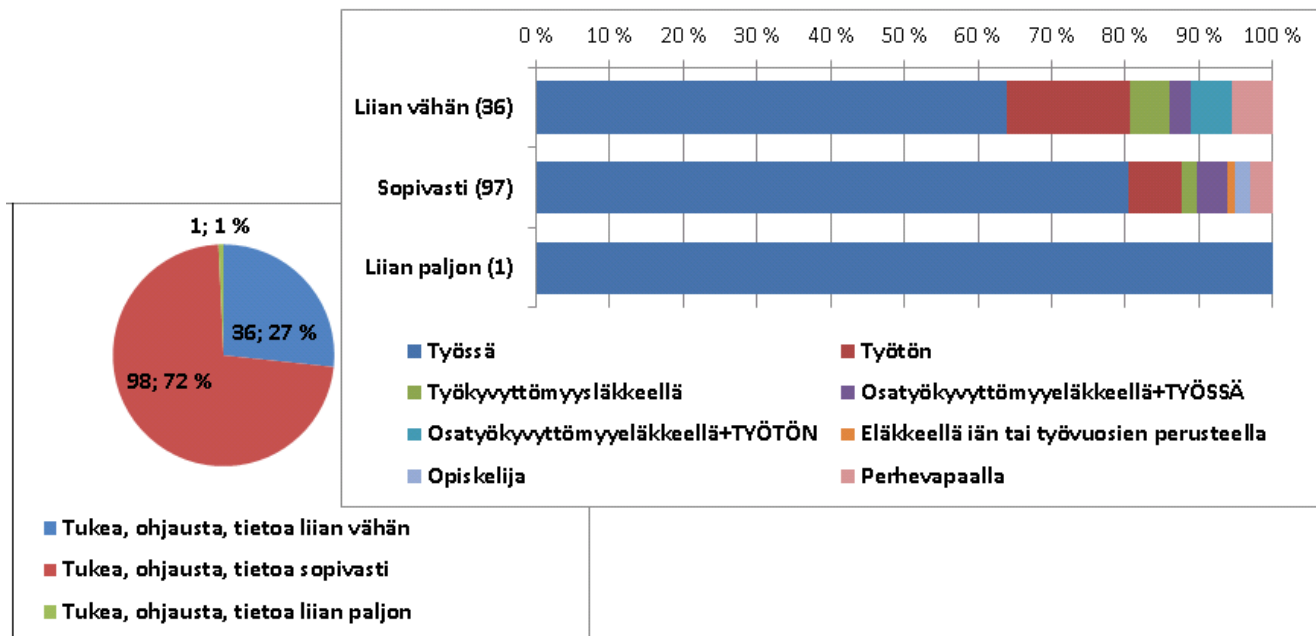

Kuvio 8. Kokemus omien toiveiden huomioinnista ammatillisessa kuntoutusohjelmassa

Kuten miettimisajan kohdalla myös omien toiveiden huomiointi ammatillisessa kuntoutusohjelmassa näyttää olevan yhteydessä työllistymiseen. Ne vastanneista, joilla ammatillinen kuntoutusohjelma oli omien toiveiden mukainen, työssä on tällä hetkellä 81 % ja työttömänä vain 7 %. Vastaavat luvut ohjelman ristiriitaiseksi omien toiveiden kanssa kokeneiden ryhmässä ovat seuraavat: työssä 50 % ja työttömänä 23 %.

Työllistyminen – tuen-, ohjauksen- ja tiedonsaanti

Tarkastellaan vielä tuen-, ohjauksen- ja tiedonsaannin yhteyttä työllistymiseen.

Kuvio 9. Tuen-, ohjauksen- ja tiedonsaanti ammatillisen kuntoutusohjelman aikana

Tuen-, ohjauksen- ja tiedonsaannilla ammatillisen kuntoutusohjelman aikana ilmenee yhteys työllistymiseen ammatillisen kuntoutusohjelman jälkeen. Työssäolo prosentti on tukea oman kokemuksen mukaan sopivasti saaneilla 80 %, kun taas tukea liian vähän saaneilla se on vain 64 %. Myös työttömyys prosentti osoittaa kyseisten ryhmien välistä eroa sen ollessa tukea sopivasti saaneilla vain 7 % ja tukea liian vähän saaneilla 17 %. Ainoastaan yksi vastanneista kokee saaneensa tukea liian paljon, joten kyseisen ryhmän huomioiminen analyysissä ei ole ryhmän koosta johtuen perusteltua. On syytä huomioida, että taustalla saattaa myös olla työllistymättömyyden aikaansaama negatiivinen suhtautuminen kuntoutusprosessiin. Se, millaisena tuen-, ohjauksen- ja tiedonsaannin kokee, onkin riippuvainen mahdollisesta työllistymisestä.

Toive pidempiaikaisesta tuesta

Tutkimuksessa kartoitettiin asiakkaiden kokemuksia ammatillisesta kuntoutusohjelmasta myös avoimia vastauksia kokoamalla. Avoimien vastausten antia kootessa päällimmäisenä esiin nousee toive saada enemmän tukea ja ohjausta ammatillisen kuntoutuksen päättyessä ja siirryttäessä työelämään. Moni vastanneista koki tämän siirtymävaiheen vaikeana ja mielsi avun loppuneen liian aikaisin. Tätä voidaan pitää

huomionarvoisena tuloksena, joka antaa aiheen pohtia VKK:n ohjausotteen kehittämistä vielä tässäkin siirtymävaiheessa. Jatkossa tulee pohtia keinoja, joilla ammatillisen kuntoutuksen loppuvaiheessa ja sen päättyessä olisi mahdollista helpottaa työelämään siirtymistä. Perusteltuina keinoina näyttäytyvät esimerkiksi opastus ansioluettelon ja työhakemusten tekemiseen. Mielekkäänä kehittämiskohteenä voidaan pitää myös yhteyden lujittamista työhallinnon kanssa sen varmistamiseksi etteivät kuntoutujat jää vaille tarvitsemaansa apua.

Lopuksi

Vakuutuskuntoutus VKK ry:n suorittaman ammatillisen kuntoutuksen jälkeistä työllistymistä kartoittavan tutkimuksen perusteella on mahdollista todeta kuntoutuksen toteutuvan onnistuneesti ja sillä saavutettavan halutunlaisia lopputuloksia. Näin voidaan perustellusti todeta työllistymisprosentin ollessa 76 %.

Tulosten perusteella taustamuuttujien sekä ammatillisen kuntoutuksen sisällön eroavaisuudet eivät erityisesti vaikuta työllistymismahdollisuuksiin kaikkien ryhmien edustajien työllistyessä tasaisesti ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Sen sijaan ammatillisen kuntoutusohjelman aikaisella miettimisajan pituudella sekä, tuen ja ohjauksen määrällä kuin myös asiakkaan omien toiveiden huomioinnilla on yhteys työllistymiseen ohjelman päätyttyä. Tulokset nostavat myös esille muutamia kehittämiskohteita kuten tarve runsaampaan tukeen ja ohjaukseen ammatillisen kuntoutuksen päätösvaiheessa. Tämän kehittämiskohteen rinnalla on syytä huomioida kuitenkin työllistymättömyyden mahdollisesti synnyttämä negatiivinen suhtautuminen ammatillisen kuntoutuksen prosessiin. Perusteltua on kuitenkin jatkossa kiinnittää erityistä huomiota tuen tarjontaan ammatillisen kuntoutuksen päätösvaiheessa.